

EVREI, DACI ȘI CREȘTINI ÎN OPERA LUI DIO CASSIUS

de

Sever Dumitrașcu

Istoricul Dio Cassius, autorul unei monumentale lucrări ISTORIA ROMEI, în 80 de cărți, nu a fost un *necredincios*. Ne-o spune limpede în ultimele rânduri, păstrate, ale ultimei cărți (Cartea LXXX, 5): „Câte zile mi-a fost dat să trăiesc le-am petrecut în patria mea, așa cum mă prevenise în chipul cel mai limpede *divinitatea* când deja mă aflam în Bithynia. Într-adevăr, tot din poruncă *divină*, pe cât se pare, ajung să scriu aceste versuri la sfârșitul ISTORIEI mele.“ Firește se referă la credința sa în divinitățile panteonului (era elen, din Niceea, oraș prosper din provincia micro-asiatică Bitinia) greco-roman-oriental.

Opera lui Dio Cassius – amplu comentată în istoriografia română și străină –, cuprinde informații ce prezintă o mare însemnătate pentru istoria Daciei în epoca cuceririi ei de către romani, ce a condus, printre altele, la ceea ce J. Carcopino definea „*redressement de l'Empire romain sous Traian*”¹.

Dio Cassius rămâne izvorul literar cel mai cuprinzător asupra istoria Daciei, deși relatările sale ni s-au transmis prin intermediul excerptelor din *Xiphilinus* și *Zonaras*:

- a) Cucerirea Dobrogei în anii 29–28 B.C. de către M. Licinius Crassus (LI, 26, 1);
- b) Luptele cu Decebal din vremea lui Domițian (LXVII, 6–6, LXVII, 7, 1; 10–1);
- c) Războaiele lui Traian care s-au încheiat cu transformarea Daciei nord-dunărene în provincie romană (LXVIII, 6, 1; 16, 3). Acestea din urmă se constituie – la nevoie – și drept comentariu scenelor de pe Columna lui Traian.

Istoricul Dio Cassius ne interesează, în aceste rânduri, dintr-un motiv mai înșolit, dar credem noi, semnificativ, pentru adâncirea înțelegerii mentalității elitelor romane cu privire la înfățișarea *CELUILALT* – a *CELORLALȚI*, dintre care noi ne referim, nu numai la *daci*, ci și la *evrei* și *creștini*.

Dio Cassius se trăge dintr-o bogată familie elină² din Niceea, ca fiu al senatorului Cassius Asclepiodatus, iar după mamă se înrudea cu cunoscutul retor și filozof Dio din Prusa, supranumit Chyrostomul, autorul lucrării, azi pierdute – *Getica*. Senator, edil, consul în două rânduri la Roma, proconsul în Africa și guvernator al

¹ J. Carcopino, *Les richesses des Daces et le redressement de l'Empire romain sous Traian*, în *Dacia*, I, 1924, p. 28–34.

² Cf. F. Millar, *A Study of Cassius Dio*, Oxford, 1964, 239 p.

Pannoniei, de unde se pare că a vizitat Dacia și mai probabil podul (pilele podului) lui Traian de la Drobeta. Făcând istorie și scriind istorie putem spune, fără a greși că Dio Cassius, chiar fără să aibă o *filozofie profundă*³ în împlinirea operei sale (imitându-i „formal“ pe Polybios și Thucydides) ne poate îndemna la o descifrare mai articulată a unui aspect – *constatat arheologic în toată Dacia* – de cercetările moderne ale *Școlii Române de Arheologie*, și, anume a violenței distrugerii nucleului central religios al statului dac – sanctuarele și locurile de cult din Munții Orăștiei și nu numai, chiar de pe întregul cuprins al Daciei nord-dunărene. Două, cel puțin, explicații ne-ar surveni chiar din rândurile operei sale, și anume *înverșunarea* (se resimte printre rândurile sale) cu care prezintă unele aspecte din luptele romanilor cu evreii și *neamintirea* directă, dar tot *înverșunată*, a creștinilor (pe care nu se putea să nu-i fi cunoscut în partea orientală – *natală* – a Imperiului roman – Bitinia microasiatică), *înverșunată* când amintește și pe *preoții* (care sunt *păgâni?*, dar nu este exclus să fie creștini) din Siria (*cf. infra*).

Dintre relatările sale amintim două din vremea împăraților „dacici“ – Traian și Hadrian. Prima este de un *paleo-antisemitism* ce amintește *INVECTIVELE* similare din „occidentul“ medieval sau „răsăritul“ modern ale Europei precontemporane. Traducerea aparține filologului clasic bucureștean *Adelina Piatkowski*:

A. „Tot în acest timp, iudeii din Cirenaica, luându-și drept căpetenie pe un anume Andreas, au măcelărit pe toți romanii din ținut, ospătându-se cu carnea lor, încingându-se cu intestinele victimelor, frecându-se cu sângele acestora și purtându-le pielea în chip de pelerină. Pe mulți îi tăiară în două cu fierestrăul, pe alții îi dădură la fiare iar pe câțiva îi siliră să se bată ca gladiatori, ajungând să ucidă până la două sute douăzeci de mii de oameni. În Egipt și în Cipru, sub conducerea lui Artemion, făcură grozăvii asemănătoare; și pe acolo mai pieiră încă două sute patruzeci de mii de oameni. Iată de ce nici un iudeu nu mai are acces în Cipru și, dacă se întâmplă ca vreunul să fie aruncat de furtună pe coastele insulei, este de îndată ucis. Iudeii au fost atunci subjuogați de mai mulți generali, printre care se numără și Lusius, pe care Traian i-a trimis împotriva lor“⁴.

B. „Deoarece a întemeiat la Ierusalim, în locul orașului care fusese distrus, o colonie, căreia i-a dat numele de Aelia Capitolina și a construit pe locul templului lui Iehova un nou templu, închinat lui Jupiter, de aici și din acest motiv a provocat un război sângeros, care a durat multă vreme (s.n. S.D.). Iudeii, cumplit mâniați de a vedea cum străinii se așază ca la ei acasă în orașul lor și cum instituie un cult cu totul opus credinței ce-o aveau, atâta vreme cât Hadrian a fost prin preajmă, în Egipt și apoi iarăși în Syria, au stat liniștiți, afară de faptul că armele pe care trebuiau să le fabrice le-au fabricat dinadins cu defecte, ca să le poată ei folosi, ca un material refuzat de romani. Când împăratul se îndepărtă de ținuturile lor, se răscurară pe față...“⁵.

³ Gh. Ștefan, *Studiu Introductiv*, în Cassius Dio, *Istoria Romană*, I, Cluj, f.a., p. 22.

⁴ Cassius Dio, *Istoria Romană*, LXVIII, 32; vol. III, Cluj, 1985. Traducere, note și indice de Dr. A. Piatkowski; *cf.* și J. Carcopino, *Lusius Quietus, l'homme de Qwruym*, în *Istors*, I, 1934, p. 5–9.

⁵ Cassius Dio, LXIX, 12.

„Puține așezări ale iudeilor au scăpat acestor represalii. Cincizeci de orașe întărite, și încă dintre cele mai importante, nouă sute cincizeci și cinci de așezări cu vechi renume, au fost rase de pe fața pământului; o sută optzeci de mii de oameni omorâți în cursul atacurilor (nu se mai știe numărul celor morți de foame, boală și a celor arși de vii în incendii); așa că puțin a lipsit ca întreaga Iudee să nu devină un pustiu, cum glăsuise o prezicere dată înainte de începerea războiului. Monumentul funerar al lui Solomon, rege pe care acest popor îl venerază, s-a desfăcut de la sine în bucăți și s-a prăbușit...“⁶.

C. „Printre cele mai nelegiuite lucruri pe care le-a săvârșit [AVITUS] se număra și celebrarea cultului lui Elagabal. Introducerea la Roma a unei divinități străine *n-ar fi fost* până la urmă un lucru atât de grav, nici deosebitele și mărețele dovezi de cinstire ce i se aduceau, gravă era însă **supremația care i-o acorda față de Jupiter** și însuși faptul că s-a proclamat mare preot al acestei divinități; grave erau și hotărârile lui de a-și face circumciziune, de a se abține de a mânca carne de porc, de parcă prin această abținere cultul ce-l oficia ar fi devenit mai pur, *de a purta o haină după o modă barbară, așa cum poartă preoții în Siria*. Cu această haină puteai adesea să-l vezi îmbrăcat, chiar și în public, ceea ce făcu să i se dea porecla de „asirianul“. E mai bine să trec sub tăcere cântările barbare pe care Sardanapal le întona împreună cu mama și bunica lui, în cinstea lui Elagabal, cât și sacrificiile tainice pe care le oferea, *jerfind copii și practicând rituri magice*. N-aș vrea să pomenesc nici despre un leu, o maimuță și un șarpe, animale vii, pe care le închisese în templul zeului său, nici despre organele sexuale bărbătești pe care le arunca înăuntru, nici de toate celelalte împietăți săvârșite, sau de miile de amulete pe care le manevra.“⁷

Ne limităm să subliniem *intoleranța elitei administrativ-militare romane* față de credințele de *formulă monoteistă* – construirea *templului lui Jupiter pe locul templului lui Jehova* și, în al doilea caz (C) *supremația* (altui zeu) față de Jupiter și alte elemente ale credințelor religioase ebraice sau neebraice, creștine sau necreștine, dar care se aflau în conivență cu originea, și ebraică – vechi-testamentară – a creștinismului.

O anume similaritate se străvede printre rânduri, cu dacii și credința lor, fie monoteistă (Zalmoxis), fie *non-monoteistă*, dar cu străvezii convergente spre abținerea unor elite religioase dacice (capnobatai, asceți și reținerea de la carne etc.). Rămâne însă ca cercetările viitoare să aducă noi deslușiri. Până în prezent cercetările de la *Sarmizegetusa Regia* ne arată o *garnizoană romană* (la 102?) în centrul religios dacic din Munții Orăștiei și continuarea războiului în 105–106 cu consecințele sale directe și imediate. Devine un război *total*, cu măsurile luate de învingătorii romani.

De aici și o anume încheiere a noastră – cea a similarității de credință, de destin, apoi, și de solidaritate între cei învinși și subjugați – evrei, daci și creștini. Politica și amfiteatrele romane ne indică, fără echivoc, o solidaritate a suferinței⁸.

⁶ *Ibidem*, LXIX, 14

⁷ *Ibidem*, LXXIX, 11.

⁸ J. Carcopino, *Viața cotidiană în Roma la apogeul imperiului*, Buc., 1979, p. 295–296.

JUIFS, DACES ET CHRETIENS DANS L'OEUVRE DE DIO CASSIUS

Résumé

L'autre propose une nouvelle lecture de certains fragments de l'HISTOIRE ROMAINE de Dio Cassius, concernant les Juifs, les chrétiens et les Daces.

Relevant un certain *paléo-antisémitisme* de la politique officielle romaine vis-à-vis des Juifs de l'Egypte, de la Crète et de la Cyrénaïque, l'auteur conclut que l'intolérance «idéologique» des élites militaires-politiques romaines, intéressées dans la défense de leur pouvoir impérial, ont étendu cette intolérance aussi dans le cas des Daces, quant à la religion des Daces, insolite (éventuellement «monothéiste») et contre la constance monothéiste des chrétiens, après Néron.

C'est d'ici que résulte *la solidarité humaine* («des persécutés», dans le mental de l'époque) de ces trois groupes – Juifs, Daces et chrétiens pendant et après les guerres des Romains avec les Juifs (Titus, Hadrien), avec les Daces (Domitiens, Trajan) et avec l'impétuosité (*impolithéiste*) des chrétiens (après Néron).